

MØLLEBAKKENS FLORA

Notat om floraen på Møllebakken, Kalundborg

Figur 1. Himmelblå Skilla, en af de smukke forårsplanter på Møllebakken.

Hans Guldager Christiansen og Carsten Clausen

Ny udgave 2018

INDLEDNING

I løbet af 2016 har vi besøgt Møllebakken mange gange og har noteret, hvilke planter, dvs. træer, buske og urter, der findes i området. Den samlede floraliste står i bilag 1. I dette skrift vil vi uddybe, hvad vi finder floristisk interessant. Efterfølgende har vi i 2018 fået registreret et ”Evighedstræ”, se bagest i rapporten.

METODE

Fra først i april 2016 har vi besøgt Møllebakken 2-3 gange månedligt og har noteret, hvad der vokser, men også, hvad vi ellers har set af dyr og fugle m.v. Vi benytter navnene fra Den Nye Nordiske Flora (Mossberg og Stenberg, 2007).

MØLLEBAKKENS FLORA

Møllebakken er et offentligt grønt rekreativt parkområde anlagt i 1860'erne. Parken ligger usædvanlig højt og flot over Kalundborg med stejle skrænter ned mod byen og med en fin udsigt over by og fjord. Mod nordvest er der en skov hovedsagelig bestående af bøg. Der er store græsarealer dels ved cirkuspladsen mod nord, dels sydvendte plæner med udsigt over byen. Der er også et vandtårn, en tennisklub og en privat bolig i området. Bagerst i rapporten er Kalundborg kommunes oversigt over området (Vej og Park 2016).

I 2016 har vi i foreløbig noteret 183 urter og 70 buske og træer. Det ganske høje antal urter muliggøres af, at der er en del forskellige miljøer på Møllebakken. Det drejer sig om gamle græsplæner, overdrevsagtige partier, som ikke slås langs stier og på skrænter, krat og skov samt miljøer nær boliger og ved grøftekanter. Floraen er ikke ualmindelig eller særlig bevaringsværdig, men alligevel vil vi fremhæve en del forårsplanter og gamle kulturplanter, der er grund til at tage hensyn til. Mere herom senere.

Antallet af træer og buske er også ganske højt. I gamle parkanlæg fra århundredeskiftet eller før år 1900 var det normalt at indplante usædvanlige og forskellige træer og buske. Dertil har mange danske træer og buske i årenes løb spredt sig til områdets pasningsmæssigt noget forsømte partier.

FORÅRSFLORAEN

I marts, april og maj kan man finde ganske mange vilde og forvildede forårsplanter på Møllebakken, og vi nævner dem i tabel 1.

Forårsfloraen findes typisk i kanten af krat og buskads, hvor græsslåmaskinen ikke når ind. Også i selve krattet kan der stå forårsplanter, som afslutter deres livscyklus inden træer og buske sætter blade og lukker helt for lyset. F.eks. er der på areal nr. 2.7 (se bilag 2) Vintergæk, Hulrodet Lærkespore, Svaleurt samt de mere trivielle Skvalderkål og Rød Tvetand. I område 2.10 er der langs siderne af stien helt mod øst meget Alm. Guldstjerne, Vild Tulipan, Russisk Skilla og Påskelilje. Især synes vi, at Vild Tulipan skal skånes og fremmes de steder, hvor den findes.

De gamle græsplæner er ofte prydet med forårsplanter som Alm. Vorterod, Alm. Guldstjerne og Marts-Viol. Disse planter tåler slåning og når at afslutte blomstring inden græsset slås. F.eks. er græsplænerne i område 2.4 og 2.5 fulde af disse arter. I område 2.10 er græsplænen helt gul af især Alm. Guldstjerne og også Alm. Vorterod, se figur 2. I kanten af 2.10 på skrænten mod vejen er der

både lidt Porcelænshyacint og Krokus. Kanten slås ikke, så de to forårsløgplanter overlever her.

Tabel 1. Forårsblomster.

Alm. Guldstjerne	Hulrodet Lærkespore	Russisk Skilla
Alm. Snepryd	Hvid Anemone	Rød Tvetand
Alm. Vorterod	Krokus	Skov-Forglemmigej
Dansk Arum	Liden Lærkespore	Svaleurt
Erantis	Marts-Viol	Vild Tulipan
Finger-Lærkespore	Nikkende Fuglemælk	Vintergæk
Gul Anemone	Påskelilje	
Himmelblå Skilla	Porcelænshyacint	

Figur 2. Alm. Guldstjerne og lidt Alm. Vorterod i område 2.10.

I bøgeskoven (område 3.) findes der Alm. Vorterod, klatter af Erantis, Alm. Guldstjerne og Dansk Arum. En del af bunden dækkes af Alm. Vedbend. Der er små områder med Hvid Anemone midt i og helt mod sydvest i skoven. Her er ses også lidt Gul Anemone mod sydvest. Skrænten mod Møllestræde er over for kirkegården dækket af en usædvanligt smuk bestand af Skov-Forglemmigej, som der bør tages hensyn til. Den blomstrer i maj og juni.

POSITIV-ARTER

Positiv-arter er danske arter, som er knyttet til beskyttede eller typiske naturtyper. De indikerer naturkvalitet (Leth 2006). Herunder står alle de positiv-arter, vi har fundet på Møllebakken.

Positiv-arter	Kategori
Alm. Hvene	AP
Alm. Knopurt	AP
Dansk Arum	SP
Dunet Dueurt	AP
Dunet Vejbred	AP
Finger-Lærkespore	SP (A i DK)
Gul Anemone	HP
Hulrodet Lærkespore	AP
Håret Høgeurt	AP
Knold-Ranunkel	AP
Liden Lærkespore	HP
Sand-Løg	AP

Tabel 2. Positiv-arterne på Møllebakken, Kalundborg.

SP: sjældnen positiv-art, HP: hist og her positiv-art, AP: almindelig positiv-art.

A: Ansvars-art i Danmark. Efter Leth (2006).

De fleste af positiv-arterne er knyttet til gode overdrev, altså her til de gamle, sydvendte græsplæner. Det drejer sig om Dunet Vejbred, Håret Høgeurt, Knold-Ranunkel og Sand-Løg. Sand-Løg har vi kun set på arealet ovenfor 2.20 (Rebslagerslugten), mens de øvrige står flere steder. Alm. Hvene og Alm. Knopurt er også arter knyttet til overdrev.

Arter knyttet til skov er Dansk Arum (tidligere hed den Dansk Ingefær), Gul Anemone og de tre Lærkespore-arter. Finger-Lærkespore står fåtalligt i noget krat på en skrænt øst for tennisklubben ud mod Valentin Jensensvej. Finger-Lærkespore er den sjældneste af positiv-arterne, og den er endda en "Ansvars-art" i Danmark (Stoltze 1998), den syner ikke af meget, så den kan blive svær at passe på.

Generelt må man sige, at i alt 12 positiv-arter ikke er meget på et ret stort areal som Møllebakken. De fleste arter på Møllebakken er såre almindelige og udbredte.

GAMLE KULTURPLANTER

Kalundborg er en middelalderby med flere huse fra middelalderen, Vor Frue Kirke fra kort efter 1200-tallet, flere borgruiner samt en stadig intakt middelalderlig byplan i Højbyen. Der har også ligget et franciskanerkloster ved Munkesøen og et spedalskhedshospital på Sankt Jørgensbjerg.

Alt dette gør, at byen er usædvanlig rig på gamle kulturplanter, som i middelalderen indførtes og dyrkedes som lægeplanter, køkkenurter, pryd- og duftplanter, krydderurter m.v. Disse planter er såkaldte "levende fortidsminder", der fortæller historie om datidens beboere (Christiansen og Prehn 2004). Vi synes, at hvor der uden det store besvær kan tages hensyn til disse gamle kulturplanter, bør man gøre det.

De almindeligste gamle kulturplanter er allestedsnærværende arter som Cikorie, Pastinak, Stor Nælde, Skvalderkål og Alm.Hyld, og de skal ikke skånes særligt. Mere ualmindelige eller bemærkelsesværdige arter er Citronmelisse, Himmelblå Skilla, Humle, Jødekirsebær, Rundbladet Katost, Rød Tandbæger, Svaleurt, Uldbladet Kongelys og Vild Tulipan. Alle har vi fundet på Møllebakken, og nogle af dem nævnes særskilt herunder:

Citronmelisse (middelalderlig krydderurt, duft- og lægeplante) står i hegnet vest for tennisbanerne.

Himmelblå Skilla er en ret sjælden prydplante antagelig indført til Danmark i slutningen af 1500-tallet (Hartvig 2015). Den findes adskillige steder i den middelalderlige del af Kalundborg og altså også her på Møllebakken. Da planten er ret sjælden på Sjælland og meget sjælden eller manglende i store dele af landet, bør den værnes, også fordi den er meget smuk (se forsiden).

Jødekirsebær (gammel pryd- og lægeplante) står i blommehegnet imod Møllestræde.

Svaleurt (middelalderlig lægeplante, farveplante, m.v.) udmærker sig ved at have orange mælkesaft og kønne gule blomster. Den står hist og her.

Vild Tulipan. En ret sjælden og meget smuk prydplante dyrket i Danmark siden hvert fald 1700-tallet. Den findes en del steder på Møllebakken og er let at kende. Vi har noteret den fra: Område 3 i kanten mod syd. Område 2.10 og 2.14. På den sydvendte skrænt af område 2.20 er der meget Vild Tulipan. Også på vestskrænten af område 6.

Alm. Katost, Humle, Rød Tandbæger og Uldbladet Kongelys optræder rundt omkring og på skiftende steder.

Femtunge er en ikke så gammel og en oprindeligt indført prydplante, som imidlertid er ret sjælden i Danmark. I Kalundborg er den til gengæld hyppig. Den står f.eks. i Bryggervænget og i område 1.

I område 1. myldrer det om foråret frem med spændende og smukke urter. Især langs den østlige hæk står der mange forårsplanter og gamle kulturplanter som Russisk og Himmelblå Skilla (se forside), meget Rams-Løg, Nikkende Fuglemælk og den fremmedartede Femtunge samt Dansk Arum og Marts-Viol (også i hvide eksemplarer). Hulrodet Lærkespore, Erantis og Vintergæk er også i område 1. Ved at skåne en bræmme langs den østlige hæk for græsslåning om foråret vil disse planter kunne nydes, indtil vegetationen visner. Derefter kan bræmmen slås.

Figur 3. Vild Tulipan svæver som omvendte gopler i et hav af grønt.

Solitære og sjældne træer

Solitære træer passer fint ind i et parkanlæg som Møllebakken, og det gør også træer af mere eksotisk oprindelse. I område 2.1 står to flerstammede Tibetansk Kirsebær-træer, og der står en Kork-Elm i område 2.2. Det er helt i tråd med skik og brug i ældre park- og herregårdshaver at indplante sjældne træer.

Der kan også være god grund til at frilægge en stor Ægte Kastanie, som står ved skovlysningsen (område 3.3). I skoven lige sydøst for område 3.3 står en Wilsons Poppel (*Populus wilsonii*), som har bemærkelsesværdigt store blade. Den bør også frilægges. I skoven helt mod vest står en meget forgrenet Avnbøg, som bør værnes og frilægges. CC mener også at vide, at der står en "Adams Guldregn" i et hegn mod øst i område 3.4, og vi vil holde øje med træet.

To forsvundne arter

Tidlig Ærenpris er en utrolig sjælden plante, som er fundet på Møllebakken i Kalundborg i 1873 (Gravesen 1976). Den er kun fundet i alt to steder i Danmark, og det andet fund var fra Hagbards Høj på Midsjælland (Rostrup/Jørgensen 1973). Den anses nu for at være helt forsvundet fra landet.

Enbo Galdebær er en gammel lægeplante indført i middelalderen og dyrket i byer, ved borge, klostre mv. Planten er sjælden i Danmark og i tilbagegang (Hartvig 2015). Da Christiansen og

Prehn i 1980'erne og 1990'erne undersøgte Kalundborg for gamle kulturplanter, fandt vi den på 5 steder. Det ene var på Møllebakken i område 1., hvor den slyngede sig rundt i berberishækken, som stadig står midt i området. HGC har ikke set den i adskillige år, men skulle den igen dukke op, bør der værnes om den gamle kulturplante.

Figur 4. Svaleurt er en gammel læge- og farveplante med gul mælkesaft.

Generelt om floraen på Møllebakken

Der er ikke så mange vilde danske planter på Møllebakken, og de fleste er almindelige. Men de gamle og sydvendte græsplæner huser dog adskillige positiv-arter. Forårsfloraen er ganske fin, og der er en hel del gamle kulturplanter i kanten af krat og buskads. Mens urtefloraen er forholdsvis fattig, findes der en del buske og træer af forskellig oprindelse.

Figur 5. Alm. Katost med vandtårnet i baggrunden. Selv om Alm. Katost er en almindelig plante, så er det dog også en gammel lægeplante og køkkenurt, og den bør skånes.

”Evighedstræ”

I 2018 blev en Avnbøg udvalgt til ”Evighedstræ”, træet er ca. 2 m i omkreds ved roden, og ½ m over jorden forgrener træet sig i flere stammer. Avnbøg er oprindelig indvandret til Danmark efter sidste istid og formodes at være naturlig forekommende i landets sydlige dele dvs. Sønderjylland og Lolland-Falster. ”Evighedstræet” på Møllebakken er sandsynligvis udplantet. Træet står overfor Sct. Olai Kirkegård ved Møllestræde. Se figur 6.

Figur 6. ”Evighedstræ”, en Avnbøg på Møllebakken i Kalundborg.

LITTERATUR

Christiansen, Hans Guldager og Birger Prehn 2004: Kalundborgs gamle kulturplanter på museum. - Fra Holbæk Amt 2004.

Gravesen, Palle 1976: Oversigt over botaniske lokaliteter. 1. Sjælland. - Fredningsstyrelsen.

Hartvig, Per 2015: Atlas Flora Danica. - Gyldendal.

Leth Peter 2006: Status for Vestsjællands Flora 2006 – en kommenteret regional rødliste og positivliste. - Dansk Botanisk Forenings hjemmeside (www.botaniskforening.dk).

Mossberg Bo & Lennart Stenberg 2007: Den Nye Nordiske Flora. - Gyldendal. På dansk ved Jon Feilberg.

Rostrup/Jørgensen 1973: Den danske flora. - Gyldendal, 20. udgave.

Stoltze (red) 1998: Gulliste 1997 over planter og dyr i Danmark. - Miljø- og Energiministeriet, Danmarks Miljøundersøgelser, Skov- og Naturstyrelsen.

Vej og Park 2016: Pleje- og udviklingsplan for Møllebakken Kalundborg. - Kalundborg Kommune.

BILAG 1: Samlet artsliste

Aften-Pragtstjerne	Dunet Dueurt	K anadisk Bakkestjerne
Ager-Sennep	Dunet Vejbred	Kanadisk Gyldenris
Ager-Snerle	Døvnælde	Klæbig Brandbæger
Ager-Tidsel	E nblomstret Flitteraks	Knold-Ranunkel
Ager-Vejbred	Eng-Gedeskæg	Knold-Rottehale
Akeleje	Eng-Rapgræs	Korn-Valmue
Alm. Brandbæger	Ensidig Klokke	Korsknap
Alm. Brunelle	Enårig Rapgræs	Kortblomstret Gedeskæg
Alm. Fuglegræs	Erantis	Kost-Fuglemælk
Alm. Gåsemad	F eber-Nellikeroed	Krat-Ærenpris
Alm. Guldstjerne	Femhannet Hønsetarm	Krokus sp.
Alm. Haremad	Femtunge	Krumhals
Alm. Hirse	Finbladet Vejsennep	Kruset Skræppe
Alm. Hulsvøb	Finger-Lærkespore	Kruset Tidsel
Alm. Hundegræs	Flerfarvet Okseøje	Krybende Potentil
Alm. Hvede	Flerfarvet-Ærenpris	Kulsukker sp.
Alm. Hvene	Flerårig Ærteblomst	Kærmindesøster
Alm. Hønsetarm	Fløjlsgræs	L ancet-Vejbred
Alm. Katost	Foder-Kulsukker	Liden Klokke
Alm. Knopurt	Foder-Lucerne	Liden Lærkespore
Alm. Kongepen	Foder-Vikke	Liden Singrøn
Alm. Kvik	G affel-Vortemælk	Liden Torskemund
Alm. Markarve	Glat Dueurt	Lodden Dueurt
Alm. Merian	Glat Vejbred	Lugtløs Kamille
Alm. Rajgræs	Glat Ærenpris	Læge-Jordrøg
Alm. Rapgræs	Gold Byg	Læge-Oksetunge
Alm. Rejnfan	Gold Hejre	Løgekarse
Alm. Røllike	Grøn Høgeskæg	M arkarve
Alm. Skovarve	Gråbynke	Mark-Forglemmigej
Alm. Slangehoved	Gul Anemone	Mark-Krageklo
Alm. Snepryd	Gærde-Valmue	Mark-Vejbred
Alm. Svinemælk	H ave-Guldnaelde	Mark-Ærenpris
Alm. Syre	Have-Iris	Marts-Viol, også hvide
Alm. Sæbeurt	Himmelblå Skilla	Mælkebøtte sp.
Alm. Vej-Pileurt	Horse-Tidsel	N ikkende Fuglemælk
Alm. Vintergæk	Hulrodet Lærkespore	O pret Hønsetarm
Alm. Vorteroed	Humle-Sneglebælg	P engebladet Fredløs
Alsike-Kløver	Hvid Anemone	Perlehyacint
B akke-Svingel	Hvidkløver	Pinselilje
Bleggul Snerre	Hvidmelet Gåsefod	Porcelænshyacint
Bleg Pileurt	Hvid Okseøje	Prikbladet Perikon
Blød Hejre	Hvid Snerre	Pyrenæisk Storkenæb
Blød Storkenæb	Hvid Stenkløver	Påskelilje
Burre-Snerre	Hyrdetaske	R aketblomst
Butbladet Skræppe	Høst-Borst	Rams-Løg
Bølget Bunke	Håret Høgeurt	Rank Vejsennep
C ikorie	I taliensk Arum	Ris-Dueurt
Citronmellisse	Italiensk Skilla	Rundbladet Katost
D ansk Arum	J udaspenge	Russisk Skilla
Drøphavre	Jødekirsebær	Ru-Svinemælk

Rød Arve
 Rødkløver
 Rød Tandbæger
 Rød Tvetand
 Sand-Løg
 Skive-Kamille
 Skov-Forglemmigej
 Skov-Løg
 Smalbladet Vej-pileurt
 Smalbladet Vikke
 Småkronet Gedeskæg
 Snerle-Pileurt
 Spansk Klokkeskilla
 Spidskapslet Star
 Stinkende Storkenæb
 Stor Fladstjerne
 Stor Knopurt
 Storkronet Ærenpris
 Stor Nælde
 Svaleurt
 Svine-Mælde
 Tofrøet Vikke
 Tornet Salat
 Tulipan
 Tusindfryd
 Uldbladet Kongelys
 Ungarsk Vejsennep
 Vedbend-Ærenpris
 Vild Gulerod
 Vild Kørvel
 Vild Løg
 Vild Tulipan
 Vår-Brandbæger
 Vår-Gæslingeblomst

Træer/buske

Ahorn
 Alm. Berberis
 Alm. Bukketorn
 Alm. Gedeblad
 Alm. Hyld
 Alm. Hæg
 Alm. Røn
 Alm. Skovranke
 Alm. Snebær

Alm. Vedbend
 Amelanchier
 Avnbøg
 Ask
 Berberis sp.
 Blodblomme
 Blodribs
 Blommer (Kræge? Tjek)
 Brombær sp.
 Bukketorn
 Bøg
 Dun Birk
 Engriflet Hvidtjørn
 Fjeldribs
 Forsythia
 Fuglekirsebær
 Glat Hunde-Rose
 Guldregn
 Hassel
 Hestekastanje
 Hindbær
 Humle
 Hvid Kornel
 Hvidtjørn
 Irsk Vedbend
 Japansk Kvæde
 Korbær
 Kork Elm
 Kristtorn
 Laurbærkirsebær
 Liguster sp.
 Mahonia
 Mirabel
 Navr
 Pibe-Kvælkved
 Pibeved (Uægte Jasmin)
 Ribs
 Robinie
 Rynkeblad
 Rødgran
 Sitkagran
 Skov-Elm
 Skov-Æble
 Småbladet Lind
 Sommerfuglebusk

Spids-Løn
 Spirea sp.
 Stikkelsbær
 Storbladet Lind
 Slåen
 Stilk-Eg
 Syren
 Taks sp.
 Tatarisk Gedeblad
 Tibetansk Kirsebær
 Valnød
 Vorte-Birk
 Wilsons Poppel
 (Populus wilsonii)
 Ægte Kastanje
 Østrisk Fyr

Fugle

Bogfinke
 Dompap
 Gærdesanger
 Gærdesmutte
 Gransanger
 Grønirisk
 Landsvale
 Munk
 Mursejler
 Musvit
 Ringdue
 Rødstjert
 Råge (koloni)
 Solsort
 Spætmejs
 Stor Flagspætte

Andet

Aurora
 Blåfugl sp.
 Citronsommerfugl
 Dagpåfugleøje
 Engrandøje
 Lille Kålsommerfugl
 Skovrandøje
 Vinbjergsneegl

BILAG 2: Pleje- og udviklingsplanens oversigt over Møllebakken.

Fig. 3. Delområder.

1 HOVEDINDGANG

2PARKEN

Parkkarakter 2.1- 2.9

2.1 Højderyggen

2.2 Hulvej

2.3 Vandtårnets parkområde

2.4 Det centrale parkområde

2.5 Lunden

2.6 Sydvesthjørnet

2.7 Nordvesthjørnet

2.8 Sydøsthjørnet

2.9 Østkanten

Skråninger med krat 2.10 - 2.15

2.10 Møllepynten

2.11 Sydvendt skråning I

2.12 Sydvendt skråning II

2.13 Sydvendt skråning III

2.14 Sydvest kant

2.15 Vandtårns krat

Indre rum i parken 2.16–2.21

2.16 Møllepladsen

2.17 Hullet

2.18 Picniclysningen

2.19 Udsigtsområde

2.20 Rebslagerslugten

2.21 Amfiteater/Gryden

3 SKOVEN

3.1 Ankomstområde fra Nørre Allé

3.2 Højskoven

3.3 Lysningen

3.4 Fyrreskoven /krattet/lysskoven

CIRKUSPLÆNEN

4.1 Den høje plæne

4.2 Terrassen

5 TENNISOMRÅDET

6 PRIVAT BOLIG

Maleri af Axel Dietmer ca. 1860, forrest i billedet ses Reberbanen.

Stamme af Tibetansk Kirsebær